

atha dvādaśam pūraṇam

gocāraṇa-pracāraṇam

[1] atha paredyavi ca kathā prathate sma, [2] yathā snigdhakaṇṭha uvāca—yadyapi **kālenālpena** [BhP 10.8.26] ityādi-rītyā varṣa-traya-traya-paryāyeṇa taylor vayo-gaṇanā nirṇītā, tathāpi kaumāram tu varṣam ekam adhikam adhirūḍham, bāla-vatsānām śrīvatsa-vatsasya ca mitho vatsara-viraha-mayānullāsenā vyatīta-kṣaṇa-maya-samvatsara-kāla-bāla-vatsānurodhena vā tasya stabdhībhāvāt | [3] tatas tad-bhāvānugāmitayā rāmasya ca tathā vṛttam sutarām eva vṛttam | tad-anantaram akhaṇḍam paugāṇḍam tu varṣa-dvayenaivāpūryata, cirāl labdha-bandhu-samvāsenā samyag ullāsenā jhaṭiti kaiṣora-ghaṭanāt | tathā ca prathām karavāma dhenuka-vadhāvama-dhāma-gamanānte | tad evam eva saṅgacchate **kālenālpena** ityādi |

**tāvad evātmabhūr ātma-mānena trutya-anehasā |
purovad ābdam krīḍantam dadṛṣe sakalam harim** ||[BhP 10.13.40] iti |

tataś ca **paugāṇḍa-vayaḥ-śritau** [BhP 10.15.1] ityādi ca |

[4] atha prakṛtam anusarāmaḥ | tad evam viharatoḥ sarveśām mano harator anayoh pañcamam varṣam añcat kaumārataḥ pāra-bhūtam vayaḥ samayāñcakre | yathā—

aiśamo’bhavad asau parut parāry
evam ādi nikhilair yadāgaṇi |
hanta tarhi sahasā bakāntakah
prāpta-kānti vijahau kumāratām ||1|| [rathoddhatā]

udgacchad-buddhi-śakti-prathama-ruci-jayi-śyāmatā-śubhratā-yuk
kiñcid-vistīrṇa-vakṣaḥ-prabhṛti valayitāyāma-neutrādi-gātram |
keśam veśam ca pūrvād adhika-mitim ayat keli-śikṣā-pravīṇam
paugāṇḍam prāg acāṇḍam sphurad alam anayor mām didṛkṣum karoti ||2|| [sragdharā]

[5] tadā ca kadācic chrī-vraja-rājñī sabhāntah prātar āyātā śrīmad-abhinanda-patnī sayatnī-bhavantī tām papraccha—yātah kṛṣṇa-mātar, adya sadyaḥ prātar eva kutra vā bhavaj-jātah prayātah?

[6] vraja-rājñī tu sa-hāsam āha sma—hanta, tad etad vartamāna-samaya-paryantam tasyodvartana-snāna-paridhāna-mayāni karmāṇi mayā nirmīyante sma | samprati mad api lajjām āsajjan svaka-savayaḥ-sevaka-priyah prthag eva kṛta-tat-kriyah sa mā samayā samāyāti | āgatya ca pratyahaṁ mām pitaram yathā-yatham itaram ca guru-janaṁ puru-gauraveṇa namaskāreṇa puraskaroti | [7] kim ca, tad-avadhi yadā sandhyāyām mayā dhyāyamānāgamanām saha-vatsaḥ samāgacchati, tada tad-upari vāri vāra-trayaṁ bhramayitvā pibantī bhavāmi sma | samprati tu, sa-śapatham edhamāna-yatnavatā tat-pratiṣedhatā tena mama hastau vihastau kriyete | evam eva rauhiṇeyaś ca iti | tad etad arvācīnam tad-varṇanam apūrvatayākarṇya tan-

mukham nirvarṇya sarvā hasanti sma | [8] sā punar uvāca—tad etad abālyam iva ca tasyāsamaya-mayatvād bālyam eva matvā sukhā upalabhbāmahe, anena tu duḥkhākriyāmahe |

[9] sarvāḥ sāśāṅkam ūcuḥ—hanta, kim tat?

[10] sā prāha—svayam acirād eva gavāṁ vicāram antarā cicārayiṣitam yat |

[11] sarvā ūcuḥ—nātrāpy anyathā manyasva | gopa-kula-tilakāyamāna-bālakānām sa eṣa eva svabhāvah sarvatra nābhāvam āśidati | kim uta teṣv api parama-citra-caritrasya tasya iti |

[12] atha vraja-rājasya sadasy api tasya vṛttam idam vṛttam āśīt | yathāha sma sa-smitam samāsannau sannanda-nandanau nandita-samājah śrīman-nanda-rājah—bhoḥ āyuṣmantāv, adya-jāta iva yuṣmad-bhrāṭr-jātah sa yathā samprati yuvāṁ prati vartate, na tathā mām iti lakṣyate | yataḥ kiñcit saṅkucita-vilocanena mām avalocayān ālocyate | yuvābhyaṁ saha tu madhura-vārtām vartayān eva dṛṣyate |

[13] sannanda uvāca—sāmpratam evedam, yataḥ sāmpratam tatra-bhavatā tatra śiksā-maya-vīksā gāmbhīryam ācaryate | āvābhyaṁ tu kaumāra-kālīne’pi tasminn atiśālīne vidheyatayā paryālocitum na pāryate | [14] pāśya paśya

prathamam namam iha mātaram atha pitaram tvāṁ tathaivāsmān |
pratyūṣah pratisuhṛḍam sat-kurute’sāv atīva bālye’pi ||3|| [udgīti]

[15] atha kramāgateṣu vatsalatayā samāna-mateṣu tad-ākarṇanārtham akiñcidvādiṣu śrīmad-upanandābhīnandādiṣu tad-varṇyamānam anya-mukhād ākarṇya sānanda-vikasita-manda-hasita-bhrājiṣu punaḥ sannanda-nandanau prati śrī-vraja-rāja uvāca—bhavantāv ekāntam anubhavantāv anugamya tau ramya-kātarāksi-prāntāv asakṛt prātar ārabhya prārthitavāntāv iva hyaḥ pūrvē hni samantād bhrātarāv atidūrād adr̄kṣatām | tat kim ucyatām?

[16] nandana uvāca—tadānīm eveti kim vaktavyam? kintu cirād eva tayos tad abhirucitam upacitam asti | saṅkucita-bhāvābhyaṁ āvābhyaṁ tu bhavatsu na śrāvitam |

[17] vrajarāja uvāca—kim tat?

[18] sannandaḥ sasmitam uvāca—svayam eva gavāṁ sevanam iti yat |

[19] upananda uvāca—kim ūcatus tau?

[20] sannanda uvāca—āvayoh prathama-vayo’tītayos tāta-caraṇānām svayam gocāraṇam anācāratām ācarati iti |

[21] tad etad varṇyamānam ākarṇya taylor mukham nirvarṇya sa-vismayam tūṣṇīmbhūṣṇutayā virājamāne vrajeśāne sarve’pi tam ūcuḥ—yadyapy adya-jātāv iva sujātāv amū, tathāpi kramam vinā buddhi-niṣkramasya bala-saṁvalanasya ca sad-bhāvād asmākam vismāyakāv eva bhavataḥ | itas tu na vismāyakau bhavatas tapaḥ-prabhāva eva khalv evam bhāvam āvahatīti | na khalu tat-tat-khalānām yat parimalanam jātam, tatra sahāyatānām sahāyatā kācid api paricitā | tasmān maṅgalam eva saṅgatam bhaviṣyati iti |

[22] atha tadā kadācin nija-grhinyāpi saha rahasi śrī-vraja-rājasya sa esa prastāva-višeṣa āśit—yatra ca tau putra-prema-yantritatayā tad etan mantritavantau, paśyāmaḥ samaya-višeṣam iti |

[23] tadā ca dina-katipayānantaram sabhāyāṁ bhāsamānāyāṁ śrī-vraja-rājasya vailakṣyam ālakṣya sarve'narvācīna-gopā mitho nirikṣya hasanti sma | [24] tatra ca śrī-vraja-rāje kathāṁ katham? iti sa-smitam uktavati vadanti sma, yad asmābhīr akasmād vismāyanam anubhūtam, tad eva bhavadbhīr apīti sambhāvyate |

[25] vraja-rāja uvāca—kathyatāṁ tāvat tathyāṁ bhavadbhīḥ |

[26] sarva ūcuḥ—yadyapi cirata evedāṁ caritam, tathāpi bhavatāpi gocaritenātīva racitam, yat khalu sarvāṁ go-jātam na tu bhavaj-jātam antarā padam api padaḥ pradadāti | kathañcit tenaivāgrāvasthitēnādyā tāḥ prasthāpitāḥ santi |

[27] vrajarāja uvāca—tad idam akasmāt kathāṁ jātam?

[28] sarva ūcuḥ—bhavat-putraḥ kutracid yatra sneham vyāñjayati, tatra sarvatra caivam dr̄syate |

[29] vraja-rāja uvāca—tarhi kim agarhitam arhitam syāt?

[30] sarva ūcuḥ—yatra gaty-antarāṁ nāsti, tat khalv anantaram eva vidhātum yuktam | yat tu tatra-bhavantas tatra bhītāyante, tat punar vatsa-pālane'pi na tucchāyate | kintu bhavat-tapa eva pratapati pratīpān iti pratīyate | tasmād bhavatād bhavatām anujñā, yā paramparayāpi param param apy amāngalam tāra-yīṣyati |

[31] athedam ākarṇya nirvarṇanata eva jñāpitānujñā-nija-samāje śrīman-nanda-rāje sarvānumati-labdhānandaḥ śrīmān upanandaḥ prathita-samajñān samaya-jñān jijñāsayāmāsa | tair api budha-śravaṇa-sukha-prada-maṅgala-śravaṇa-saṅgata-budha-śravaṇa-viśiṣṭhāyāṁ abahula-bāhulāṣṭamyaṁ bahulā-pālanāṁ bahulam etad iṣṭam ity ādiṣṭam | [32] śrīman-nandādayaś ca sarve dundubhi-nirghoṣeṇa ghoṣe tasmin nirvišeṣam ahas-tritayam ahamahamikayā mahāḥ pracārayantas, tad-vatsa-cāraṇa-bṛhad-utsavam apy aticarantas tat samācaranti sma |

ekasyaikasya ced vaktur vaktrāṇi syuḥ sadāyutam |
tadā tad vaktum icchantu yady āyuḥ sarvadāyutam ||4|| [anuṣṭubh]

[33] dig-darśanāṁ tu yathā,
gopālocita-navya-veṣa-valanai rakṣā-vidhānair dvijādy-
āśībhīḥ sudināha-labhy-a-racanair vrajyārha-nīrājanaiḥ |
saṅgānānvita-vādyā-nṛtya-nikaraiḥ śaśvaj-jayādy-āravaiḥ
śrīmān gopa-mahendra-sūnur agamad rāmeṇa dhenūr anu ||5|| [śārdūlavikrīḍita]

[34] tad anu gati-rītir itīva ca gantavyā—vādyā-gīta-maṅgala-parītāṁ purodhasah purodhaḥya dhenūḥ sannidhāya tāś ca pādyādibhir arcitā vidhāya madhura-grāsais tāsāṁ samagrāṇāṁ trptim ādhāya tāsu nati-prabhṛtibhir mānam upadhāya punaś ca pradāna-dakṣiṇābhīḥ purohitādīn akṣiṇānandān sandhāya, śrīmat-pitr̄-caraṇādīn mañjulāñjali-valitam agrato nidhāya

sthitavati sāgraje tasminn avaraje, śrīmāṁś tat-pitā vrajarājas tāvan maṇi-maya-lakutim tat-kare
ghaṭayāmāsa | śrīmatī tan-mātā ca vraja-rājñī bhāle tilakam nidadhe, nidhāya ca sā—

rāma prāg asya paścad bhava subala yuvām śrīla dāman sudāman
doḥ pārśva-sthau bhavetam diśi vidiśi pare santu cātmīya-bandhoh |
itthāṁ haste vidhṛtya pratiśiśu diśatī tatra kṛṣṇasya mātā
tat-tat-karmādhikāra-śriyam api dadatī netra-nīrair asikta ||6|| [sragdharā]

[35] atha rohiṇī-bṛmhita-śuci-sampad-upananda-gṛhiṇī-saṁhita-mahita-mahilābhiḥ sahitāṁ
yathāyathāṁ saṅgamite nānā-maṅgale, bhuvi divi ca mahā-maha-bahala-kuśala-kutūhalam anu,
mātaram pitaram kāmścid anyāmś ca namaskṛtya, kṛta-kṛtyatayā jihi-jihī-kāreṇeritāś ca gāvah
svābhīmukham eva sthitā na prasthitavatya ity anupapattyā pratyāsannān gurūn parāvartya,
tāsām purata eva sa-bala-sakhaḥ sa prasthitavān | prasthitavati ca tatra syāma-varṇe
tarṇakāgrimatā-nirvarṇaneneva mandam mandam gacchantāṁ gāvas tam anvagacchan |

[36] tad evam śrī-kṛṣṇa-rāmāv etāv atha svānugamana-kamana-manaskān janān kathāṁ katham
api tataḥ pathaḥ ślathayitvā, svātmānam api tal-locana-śrīkhalā-mocanān mocayitvā, sakhibhir
apy akhila-vilambi-lalitair nava-gopa-mahasopavalitaiḥ saha sahasā hasantau lasantau cārāya
madhye madhye stabdha-nikhila-gavīkau labdha-mano-gavīkau suvalita-calitāṁ govardhana-
diśam uddiśya calataḥ sma |

[37] yatra gāvah saṅketita-svarādi-viśeṣeṇaiva mithaḥ saṅkīrnā vikīrnāś ca bhavanti sma, na tu
dañdenopaghātāṁ viśīrnāḥ kriyante sma | yatra ca sakhiṣu tābhyaṁ saha parasparaṁ
maṇḍayanteṣu nandayanteṣu krīḍā-janayanteṣu ca parama-kautukam āvirbhavati sma |

[38] tad etan nirvarṇya devair varṇitarāṁ yathā—

pratyekam gāva etā bahir api ca hareḥ prāṇa-rūpā yad āsām
śaśvat ṛptau ca ṛptim kṣudhi ca kalayati kṣud-vikāraṁ sa eṣaḥ |
ānīyānīya caitā nijahṛdi vidadhad ghrāṇa-saukhyāṁ dadhānah
śliyannuccair vicinvann aśanam upadadat pālayan svena bhāti ||7|| [sragdharā]

usrāṇāṁ prāṇa-sāmyāṁ vahati harir amūś tam vinā rikta-cittāś
citra-prāyāḥ samantād yad iha vana-tati-śrī-nibhā visphuranti |
tal-lābhād ghrāṇa-dṛṣṭi-śravaṇa-sarasana-sparśa-yogād valante
kintu syāc citram etad bahir upavalitarāṁ teṣu tam svādayanti ||8|| [sragdharā]

āhūtarāṁ kurute hariḥ sakhi-janāṁ, so'py enam evam tathā
vakti śliyati jighrati prahasati skandham sprśan karṣati |
āstāṁ tac ca mahādbhūtarāṁ śṛṇuta bho yady antarāṁ tarkyate
naivātmā pṛthag asya tasya ca bhaved ity eva vijñāyate ||9|| [śārdūlavikrīḍitam]

vadati sakhi-samūhaḥ kṛṣṇa-rāmāv itīdām
kvacid api vinimāya prāha tat tac ca yuktam |
kalayata yad imāv apy ātmānah sthāna eva
sphuṭam iha vidadhāte yan mithas tatra tatra ||10|| [mālinī]

[39] atha tad evam ca sthite, pūrvata eva tadīya-vimala-parimala-mādhuri-dhārā-nandita-vidūraga-vṛṇḍāvana-sthira-cara-jīvāvalibhir jīvātutayājīvyamānau, samprati tu sarvā eva tā devatā-pūrvāḥ paramāpūrva-darśana-sparśanādibhir labdha-parvaṇah kurvāte sma | [40] yāḥ khalu sarvātiyāyi-sukha-dāyitayānyesām api puṇyāya puṇya-phalāya naipuṇyam āseduh | [41] tatraiva ca sarva-sukha-śāṁsinī vāṁśī sarvam ātmānam ca kṛtārthatām prāpitavatī | yatah—

na tad vanam yan na vihāra-maṅgalam
nāyam vihārah śubha-gīta-bhṛṇ na yah |
gītam na tad yan na hi vāṁśikākṛtam
vāṁśī na sā kṛṣṇa-mukhānugā na yā ||11|| [upajāti 12]

[42] tad-dine tu kāntah so'yam vṛttāntah karṇāntah kriyatām—

udīrṇa-muralikalah sva-guṇa-gātr-gopāvṛtir
balena sahitah sphurad-vividha-mādhuri-vistṛtiḥ |
rasārdram aniśa-smitam tad-atihārda-bhājām gavām
hitam svajana-cittavad vanam athāviśan mādhavaḥ ||12|| [pr̥thvī]

[43] sa ca nitānta-priya-jana-bhānah kānanāntah-sāra-sarasa-gandha-sarasa-sugandha-gandha-vāha-vāhita-nava-pallava-pāṇibhiḥ sphuran-madhura-sakhi-tatīm madhupatim āliṅgann utasaṅga-saṅginam vidhāya, svānuvrata-madhuvrata-khaga-mṛga-mañju-guñjītādi-vyañjanayā khelitum iva protsāhayāmāsa |

[44] tataś ca kautuka-višeṣa-lambhanāya vraja-rāja-tanūjah sa-smitam īkṣamāṇah sa-vismayavad utprekṣamāṇaś ca nijāgrajam prati sādara-narma-gandha-prabandhi-vana-varṇanam nirmame, yathā—

nūnam bhavān viśva-patir namanti yad
balam gṛhītvā taravaḥ padam tava |
paśya prasūnādi-śatena tan nata-
pravāla-śākhā-śikhayā sprśanti te ||13|| [upajāti 12]

tvaṁ rājase deva vane'tra sāmprataṁ
vayaṁ na paśyāma tathāpi tāmasāḥ |
itiā cakṣuṣmati janma-lambhanam
vṛkṣā vṛṇānāś caraṇam tavāśritāḥ ||14|| [upajāti 12]

gāyanti tvāṁ ṣaṭpadāś cānuyāntah
śrī-rohinyāḥ putram antarhitam ca |
ittham mitrāṇyā āhur ūhe'ham evam
sarveśas tvaṁ na tv amī san-muniśāḥ ||15|| [śalinī]

suramyam nṛtyanti pramada-śikhināḥ sneha-valitam
hariṇyāḥ paśyanti sphuṭa-mṛdu-kalam bibhrati pikāḥ |
naṭā rāmāḥ sūkta-prapāṭhana-vidaḥ kānana-sadām
amī dhanyā yasmād vidadhati tavārād atithitām ||16|| [śikharinī]

aṅghrisparśair dharitrīgiritṛṇasaritas te nakhaśreṇilekha-

śrīmac-citrair vicitra-druma-samudayaga-dyota-vīrud-vibhedāḥ |
snigdheksābhiś ca dhanyā mṛga-vihaga-gaṇā vakṣasah saṅga-lābhād
eṣā tatrāpi gopī-vratatir atitarām yat-sprhā sāpi lakṣmīḥ ||17|| [sragdharā]

pitṛvyān me kṣatrād avataraṇam āptaḥ sa tu bhavān
pitur gopeśasyātmaja-padam agād dharma-vidhinā |
atas tvam gopinām parinayanam āptāsi tad iyam
latā gopī-nāmnī tava hṛdaya-lagnā prathayati ||18|| [śikhariṇī]

[45] athāgrajaś cānuja-vācam amṛtam ivācamya smitam ācarann uvāca—bhavādrśa eva tādṛśa-
guṇa-gaṇa-bhāg īśvaraḥ katham anyam tatra gaṇyam karoti? iti |

[46] tad evam akhila-sakhibhiḥ saha hasan narmaṇā teṣāṁ śarma sphuṭam uttambhayān,
śrīmad-vṛndāvana-vana-śobhām api svam iva tān upalambhayān, paśūn api mānasa-gaṅgā-
rodhāṁsi lambhayān svayam apy ayam atitarām reme | tac ca prātyahika-prāyam evam
prathayisyāmaḥ | yathā—

ramate rāmām paritaḥ kṛṣṇaḥ | sakhi-gaṇa-gīta-guṇeṣu sa-trṣṇaḥ ||
anugāyati pīka-satpada-gānam | parijalpati śuka-haṁsa-samānam ||
evaṁ cakra-cakora-bakādi | anurauti sphuṭa-hāsa-vivādi ||
dvīpi-mukhārpita-bhīti paśūnām | rutim iva srjati bhayāya śisūnām ||
pakṣi-mṛgādikam aharahar acalam | viracita-nāmabhir āha ca sakalam ||
bhramati sakhā yadi tasmin ko’pi | karṣati vihasan paṇam amuto’pi ||
dūraga-paśum āhvayati ca nāmnā | kṛta-go-gopa-manorama-sāmnā ||
gavyāhūtau śikhinām hūtiḥ | jātā yad asau ghana-ruti-bhūtiḥ ||
vyatiyuñjāno bhrātrā sva-karam | śatīnsati hasati sakhī-hita-nikaram ||
sakhibhir viśramayān ayam āryam | praṇayati tat-pada-lālana-kāryam ||
sulalita-pallava-talpa-vidhānaḥ | suhṛd-ūru-sthira-mūrdha-nidhānaḥ ||
keli-śramam anu kṛta-śayaneḥaḥ | puṇyatamair upavījita-deḥaḥ ||
atra ca kair api lālita-caraṇaḥ | asmat-trī-mātrada-paricaraṇaḥ ||
yah snigdhānām gāna-vinodaiḥ | nidrām itavān svara-kṛta-modaiḥ ||
smaratām tan naḥ kim api manah-stham | samayam sahate nānyāvastham ||
vayam iha ke vā lubdhām-manyāḥ | lubdhā yasmin śuka-mukha-dhanyāḥ ||19||
[mātrā-samaka]

[47] tad evam eva valgu valayite līlā-valaye pūrvavan nilayād ākalitam iṣṭa-miṣṭānnādikam
rasanayā śliṣṭām vidhāya, gavām jālām cālāyan pālāyan sāgraja-vraja-rāja-tanūjāḥ savayobhir
āyatīgavam avasaram avagatya gotrā-mātrāṇām tatīm śanair upavrajam anaiṣīt | nītvā ca
tārṇaka-vātsaka-bhedānām tathā strī-gavīnām tāsv apy upasāryāsandhinī-praṣṭhauhī-dhenu-
baṣkayinī-gr̥ṣṭi-samāṁsamīnā-naicikī-kapilā-vaśā-gopati-prabhṛtīnām tatra ca gaṅgādi-nāmnām
tathā puṇgavānām teṣu cārsabhya-damya-jāta-kakutpūrṇa-kakuj-jātokṣa-mahokṣa-vṛddhokṣa-
yugya-prāsaṅgya-sākāṭa-praṣṭhavāṭ-pramukhānām tatra ca haṁsādi-nāmnām paraḥ-koṭīnām
kūṭān pṛthak pṛthag avīvasat | tatra tatra ca nastitān api śivaka-baddhān acīkarat |

[48] tataś ca pūrva-pūrvasmād apy apūrvatayā maṅgala-vastu-nikara-karaiḥ puraskṛta-kṣiti-
deva-nara-deva-puraḥsarair vrajavāsi-varair upavrajya nīrājya ca sapaśu-pāla-balāḥ sa gopālaḥ
sadānām sādāram āsādayāmāse | prasādayāmāse ca sulalita-lālanayā janita-sukha-jananī-mukha-
purandhrī-janena |

[49] atha kṣaṇa-mātram tatra viśramya go-dohanāya nirgamya ramya-doha-pātra-sandoham kiṅkara-nikara-karāḥṛtam vidhāya, gavās-thānīm abhinidhāya, mahā-mahima-gopa-samūham anukṛtopaveśāṁ śrī-vraja-nareśam anujñāpya vatsa-mocanam ājñāpya dhenuka-madhya-sthitāḥ svasti-vācanādi-praśastaṁ samasta-citta-mohanam go-dohanaṁ nāma karma prathamam nirmame |

[50] tatra ca gṛhān nirgamanam yathā,
hāṭaka-lakuṭi-pāṇī maṇi-cita-niryoga-rājad-uṣṇīṣah |
jīta-gajarāja-vilāṣah sabalaḥ kṛṣṇo yayau goṣṭham ||20|| [āryā]

[51] dohanam yathā,
śrīmat-paṭṭa-vatānta-mauktika-lasan-niryoga-rājat-kacau
gāḍhā-naddha-varāntariya-rucibhiś citrādharāṅga-śriyau |
ūrdhvajñū kṣiti-samhitāgra-caraṇau jānu-dvayāntaḥ-sthitā-
svarnāmatra-dharau sitāsita-tanū dhenūr duhāte sma tau ||21|| [śārdūlavikrīḍita]

[52] tataś ca ghaṭodhnīnāṁ tāsāṁ nātidugdhānām api dugdhāni tu pracurāṁ dugdhāni vidhāya gavādi-sambhālanam anu gopān samīvidhāya tāni ca pituḥ purastān nidhāya karābhyaṁ añjalim sandhāya sthitavantau santau, tena dūratas tadiya-turiya-kakṣā-pūrita-cāturi-nirikṣaṇa-sukha-sthagitenā bhūyo bhūyaś cāhūya savyāpasavyayor upaveśitau | yatra ca—

akṣṇā tasyāpasavyena savyam tac cakrṣe balāt |
api savyenāpasavyam rāmaṁ kṛṣṇam didṛkṣuṇā ||22|| [anuṣṭubh]

kim ca—
eka-hetu-mayam eva locane dve ca bāṣpam aparatra vindataḥ |
rāma-kṛṣṇa-yugapad-vilocane te tu gopa-nṛpater yathāyatham ||23|| [rathoddhatā]

tathā hi—
savyam akṣi tanujād vrajeśitur
bhrāṭrjāt punar asavyam asravat |
yatramānasam api svayam dvividhā-
bhidyatāśru-miṣam ity abudhyata ||24|| [rathoddhatā]

tataś ca—
agrimān agrimān kurvann antyān antyān samaiḥ samam |
so'bhitō rāma-kṛṣṇābhyaṁ śobhitō gṛham āyayau ||25|| [anuṣṭubh]

[53] tauryātrika-carya-paryākulatayeti śeṣaḥ |
gṛham āgatya ca sarvām ātma-goṣṭhīm miṣṭānnādibhiḥ suṣṭhu tuṣṭām akārṣīt | [54] tataś cānanda-viśiṣṭeṣu visṛṣṭeṣu śiṣṭeṣu rāma-kṛṣṇau nija-nija-dhāma samāgamya ramyatama-śayyām adhiśayya māṭrbhyām upacaryamāṇau paricārakaiḥ paricaryamāṇau sukham nidadratuḥ |

[55] atha snigdhakaṇṭhaḥ samāpana-digdham tad idam vākyam sāñjali vyānañja—
īdrśas tanayo jātas tava gopa-dharā-pate |

ātmārāmāś ca yat-kīrtyā yānti drāg ātma-vismṛtim ||26|| [anuṣṭubh]

[56] atha śrīdāmādi-camatkāra-sāra-prada-prathanasya tad-etat-kathanasya śravaṇānte,
saiveyam lileti bhrānte, tata eva bahir vṛttita upaśānte goloka-dharitri-kānte jane ca śreṇī-prānte,
tau sūta-sutau yathāvad baddhāñjalitayāvasthitau cirata eva pūrva-pūrvavat prīti-dānena vāsam
prasthāpitau vidhāya te sarve yathāsvam āvāsādikam āsāditavantah |

iti śrī-śrī-gopāla-campūm anu
gocāraṇa-pracāraṇam nāma
dvādaśam pūraṇam
||12||